

Prof. dr inż. **BRONISŁAW PEJOSKI**

Kierownik Katedry Użytkowania Lasu na Wydziale Leśnym w Skopje (Jugosławia)

Szkolnictwo i doświadczalnictwo leśne w Jugosławii

Лесные школы и исследования в Югославии

Education and Forest Research in Jugoslavia

WSTĘP

Szkolnictwo leśne w Jugosławii ma już dłuższą tradycję. Intensywniejsze prace w leśnictwie rozpoczęły się jednak dopiero po drugiej wojnie światowej. W rozwoju szkolnictwa leśnego można wyróżnić cztery okresy, natomiast w pracach badawczych dwa okresy.

Wiadomo, że najdawniejsze, najlepiej zorganizowane w Europie nauczanie leśnictwa datuje się od 140 do 150 lat. Pierwsze szkoły leśne są dobrze dziś znanymi wyższymi uczelniami lub wydziałami (np. Nancy, Eberswalde, Mariabrunn, Leningrad itd.).

Podkreślić należy, że na półwyspie Bałkańskim pierwsza szkoła leśna została utworzona w Konstantynopolu w 1857 r. W Jugosławii pierwszą szkołę leśną otwarto w 1859, a drugą w 1889 roku. Były to szkoły stopnia średniego. Pierwsza szkoła leśna w Grecji została zorganizowana w 1917 roku. W Bułgarii pierwszą średnią szkołę leśną otwarto w 1919 roku, a wyższą w 1925. Do dzisiaj nie ma szkoły leśnej w Albanii, w ubiegłym roku założono tam pierwszy uniwersytet w Tiranie, lecz bez wydziału rolnego i leśnego.

W skali światowej badania leśne, oparte na szerszych podstawach praktycznie są podejmowane w XX wieku (np. w Ameryce, w Azji, w Australii itd.). Do tworzenia specjalnych instytutów do badań i doświadczalnictwa leśnego w wielu krajach przystąpiono w istocie dopiero po pierwszej wojnie światowej (np. we Francji, Hiszpanii, Polsce, Kanadzie itd.). Należy przyznać, że w tym właśnie okresie powstało wiele szkół i instytutów leśnych lub instytutów technologii drewna (np. w wielu krajach Ameryki łacińskiej, w Afryce, Azji i w Europie. Oznacza to, że nauki leśne jako nauki stosowane znajdują się jeszcze w stadium rozwoju.

Organizacja Narodów Zjednoczonych do Spraw Wyżywienia i Rolnictwa (FAO), zwłaszcza jej Wydział Lasów i Produktów Leśnych, w dużym stopniu przyczyniły się do tworzenia nowych szkół i instytutów leśnych. Również UNESCO popiera rozwój nauk leśnych przez specjalizację inżynierów leśników lub profesorów nauk leśnych, zaopatrywanie instytutów w sprzęt, instrumenty itd.

W rozwoju szkolnictwa leśnego w Jugosławii można wyróżnić cztery etapy, a mianowicie: pierwszy od 1859 do 1898 r., drugi od 1898 do 1919, trzeci od 1919 do 1941 i czwarty — po wyzwoleniu (od 1945 r.). W pierwszym etapie (1859—1898) szkolnictwo leśne miało charakter szkolnictwa średniego z 3—4-letnim okresem nauczania. Jedna szkoła rolnicza i leśna znajdowała się w Chorwacji (Križevci), druga (leśna) w Bośni (Sarajewo). W tym czasie te dwie prowincje (Chorwacja i Bośnia) należały do monarchii austro-węgierskiej. Wówczas daje się zauważyć duże zainteresowanie kapitałów austro-węgierskich i innych krajów europejskich eksploatacją lasów tych prowincji. W tym okresie zostały zbudowane pierwsze wielkie zakłady przemysłu drzewnego (tartaki, destylarnie drewna, fabryki garbników itd.).

W drugim okresie rozwoju (1898—1919) nastąpiło podwyższenie poziomu szkolnictwa leśnego ze stopnia średniego na wyższy. Średnia szkoła leśna w Križevci dołączona została jako sekcja do wydziału filozofii uniwersytetu w Zagrzebiu. Sekcja ta nosiła nazwę „Akademii Leśnej“, nadawaną — jak wiadomo — licznym szkołom leśnym w Europie, szczególnie w Niemczech.

Trzeci etap w rozwoju szkolnictwa leśnego (1919—1941) zaczął się w Jugosławii po pierwszej wojnie światowej. W nowych warunkach narodowych i ekonomicznych tego okresu szkolnictwo wyższe było reprezentowane przez trzy uniwersytety (w Belgradzie, Zagrzebiu i Ljubljanie). W okresie tym istniały dwa wydziały leśne, a ściśle mówiąc oddziały leśne wydziałów rolno-leśnych na uniwersytetach w Zagrzebiu i Belgradzie. Pierwszy został utworzony w 1919 r. wydział rolno-leśny na uniwersytecie w Zagrzebiu. Na uniwersytecie w Belgradzie wydział rolno-leśny powstał w 1922 r. Sekcja leśna na wydziale rolno-leśnym w Zagrzebiu istnieje jeszcze dzisiaj. Sekcja leśna na uniwersytecie w Belgradzie w 1951 r. została przekształcona na wydział leśny. Podczas drugiej wojny światowej uniwersytet w Belgradzie został zamknięty przez okupanta. W 1940 r. usiłowano otworzyć trzeci wydział leśny w Bośni (Sarajewo). Z powodu drugiej wojny światowej zamiar ten nie doszedł do skutku.

W czwartym etapie rozwoju szkolnictwa leśnego po wyzwoleniu (od 1945 r.) utworzono jeszcze dwa uniwersytety: jeden w R. L. Bośni i Hercegowiny w Sarajewie, drugi w R. L. Macedonii w Skopje. W ten sposób mamy obecnie pięć uniwersytetów (w Belgradzie, Zagrzebiu, Ljubljanie, Sarajewie i Skopje). Wszystkie te uniwersytety mają oddziały leśne przy wydziałach rolno-leśnych (w Skopje, Sarajewie i w Zagrzebiu) lub przy wydziale rolnictwa, leśnictwa i nauk weterynaryjnych (w Ljubljanie) bądź też samodzielne wydziały leśne (w Belgradzie). Jest rzeczą bardzo ciekawą, że na uniwersytecie belgradzkim są dwa wydziały nauk rolnych (Belgrad-Zemun i Novi Sad).

W wielu krajach wyższe studia leśne są podzielone na dwa oddziały: leśnictwa i drzewnictwa. Podział taki istnieje u nas na wydziale rolno-leśnym w Belgradzie.

Różnice między studiami leśnymi a studiami przemysłu drzewnego w wykładanych przedmiotach są następujące:

I rok

Oddział leśny na wydziale leśnym w Belgradzie			Oddział przemysłu drzewnego na wydziale leśnym w Belgradzie		
	1 semestr	2 semestr		1 semestr	2 semestr
Botanika i genetyka	3 + 3	3 + 3*	Matematyka	3 + 2	3 + 2
Matematyka	3 + 2	3 + 2	Fizyka	4 + 3	—
Chemia	3 + 4	2 + 0	Geometria wykr.	2 + 4	2 + 4
Petrografia i geologia	2 + 2	2 + 2	Chemia	3 + 3	2 + 2
Meteorologia	2 + 1	0 + 0	Leśnictwo	2 + 2	2 + 0
Ekonomia polit.	—	4 + 0	Mechanika	—	3 + 2
Geodezja	—	3 + 3	Ekonomia polit.	—	4 + 0
	<u>13 + 12</u>	<u>17 + 10</u>		<u>14 + 14</u>	<u>16 + 10</u>
	25	29		28	26

II rok

3 semestr			4 semestr		
Geodezja	3 + 3	—	Mechanika	3 + 2	—
Geometria wykr. i konstr.	2 + 2	3 + 4	Technologia mater.	2 + 0	2 + 4
Gleboznawstwo	2 + 2	2 + 2	Technologia drewna	3 + 3	4 + 3
Dendrologia i fito- cenologia	2 + 2	3 + 3	Maszyny do mech. obróbki drewna	3 + 3	3 + 3
Anatomia drewna	2 + 3	—	Urządzenie i dendrometria	—	3 + 1
Maszyny leśne	—	2 + 2	Chemia drewna	3 + 5	—
Mechanika	3 + 2	3 + 2			
	<u>14 + 14</u>	<u>13 + 13</u>		<u>14 + 13</u>	<u>15 + 13</u>
	28	26		27	28

III rok

5 semestr			6 semestr		
Dendrometria	2 + 2	2 + 2	Obrabiarki do drewna	2 + 2	—
Fitopatologia	2 + 2	—	Maszyny do transp. wewnętrznego	2 + 2	2 + 2
Entomologia	2 + 2	2 + 2	Silniki	2 + 2	—
Ochrona lasu	—	2 + 2	Użytk. lasu	2 + 0	2 + 2
Hodowla	4 + 0	2 + 4	Techn. mech. dr.	2 + 2	3 + 2
Melioracje leśne	3 + 1	2 + 2	Konstr. drewniane	2 + 2	2 + 2
Użytkowanie	3 + 1	2 + 1	Techn. chem. drewna	2 + 2	2 + 3
Technologia leśna	3 + 1	3 + 1	Technol. płyt drzewn.	—	3 + 2
	<u>19 + 9</u>	<u>15 + 14</u>	Ochrona drewna	2 + 2	2 + 1
	28	29		<u>16 + 14</u>	<u>16 + 14</u>
				30	30

*) Pierwsze liczby określają ilość wykładów, drugie — zajęć praktycznych. Plany nauczania na innych wydziałach leśnych są bardzo zbliżone. Studenci w zasadzie powinni mieć przed wstąpieniem na uczelnię maturę szkoły ogólnokształcącej lub maturę średniej szkoły leśnej.

IV rok

	7 semestr	8 semestr		7 semestr	8 semestr
Transport leśny	3 + 3	3 + 3	Technol. drewna I	3 + 2	2 + 2
Urządzenie	3 + 3	3 + 3	Technol. drewna II	2 + 1	2 + 1
Techn. chem. drew.	2 + 2	—	Suszenie i sezono-		
Organizacja			wanie drewna	2 + 2	2 + 1
i ekonom. leśn.	3 + 1	3 + 1	Org. produkcji		
Zabudowa potoków			przem. drzewn.	4 + 3	4 + 3
górkich	4 + 2	2 + 2	Handel drewnem	2 + 0	2 + 2
Ekonomia leśna	2 + 1	2 + 1	Budowa zakładów		
Handel drewnem	—	2 + 0	przem. drzewn.	2 + 2	2 + 2
Praca dyplomowa	1 + 0	1 + 0	Ekon. przem. drzew.	4 + 0	—
	<hr/>	<hr/>	Praca dyplomowa	1 + 0	1 + 0
	18 + 12	16 + 10		<hr/>	<hr/>
	30	26		20 + 10	15 + 12
				<hr/>	<hr/>
				30	27

Dwa przedmioty do wyboru
na 8 semestrze

Ogrodnictwo	—	2 + 2
Lowiectwo	—	2 + 2

Na studia są przyjmowani absolwenci szkół średnich posiadający maturę gimnazjalną lub maturę średniej szkoły leśnej. Czas studiów teoretycznie jest określony na 4 lata (8 semestrów), lecz w tak ograniczonym czasie trudno jest uzyskać dyplom. Praktycznie studia przedłużają się do 5 lub 6 lat.

Studenci mają obowiązek odbycia wszystkich zajęć praktycznych w laboratoriach, fabrykach i w terenowej służbie leśnej podczas wakacji (jeden do dwóch miesięcy); muszą również przedstawić pracę dyplomową. Po zdaniu egzaminu dyplomowego student uzyskuje tytuł inżyniera leśnika lub inżyniera przemysłu drzewnego.

Wielu studentów jest stypendystami rozmaitych organizacji leśnych, zarządów gmin i powiatów, zakładów przemysłu drzewnego itp.

Dzięki nowej ustawie dotyczącej szkolnictwa wyższego możliwe jest pogłębianie studiów inżyniera dyplomowanego przez specjalizację lub odbycie uzupełniającego stażu. Przygotowanie pracy doktorskiej praktycznie trwa dwa lata.

Grupy przedmiotów pokrewnych na wydziale tworzą katedrę (Skopje, Belgrad, Sarajewo i Ljubljana) lub instytut (Zagrzeb). Pracownie są w większym lub mniejszym stopniu wyposażone i przygotowane do prowadzenia prac praktycznych i teoretycznych. Każdy wydział posiada bibliotekę (dla profesorów i studentów), szkołkę, arboretum i inne obiekty potrzebne do prowadzenia zajęć praktycznych ze studentami. Każdy wydział rozporządza lasami szkolnymi stanowiącymi teren zajęć praktycznych i prac naukowych.

Liczba studentów, profesorów i asystentów na wszystkich oddziałach leśnych i przemysłu drzewnego uniwersytetów jugosłowiańskich jest następująca (w roku szkolnym 1957/58).

Uniwersytet	Studenci	Profesorowie	Asystenci
Belgrad	348	26	29
Zagrzeb	237	15	10
Ljubljana	166	10	3
Sarajewo	186	22	19
Skopje	159	12	7
Ogółem	1 096	85	68

Ogólną liczbą profesorów objęto profesorów zwyczajnych, nadzwyczajnych i docentów (wykładowców) bez uwzględnienia profesorów innych wydziałów.

Po dwóch latach służby terenowej inżynierowie leśnicy zdają jeszcze egzamin państwowy.

Wielu obcokrajowców sądzi, że liczba wydziałów leśnych i studentów jest w Jugosławii wysoka. Zapotrzebowanie na kadry wyższe w Jugosławii w wielu zawodach jest jeszcze bardzo duże. Naszym zadaniem jest intensyfikacja gospodarstwa leśnego i przemysłu drzewnego i z tego względu liczba inżynierów leśników jest ciągle niewystarczająca.

W ubiegłym roku właśnie obchodziliśmy dziesiątą rocznicę wydziału rolno-leśnego w Skopje (1947—1957). W tym okresie otrzymało dyplomy 250 inżynierów rolników i 120 inżynierów leśników.

Nauczanie i życie uniwersyteckie są regulowane przez nową ustawę federacyjną (z 30. VI. 1954 r.) i przez ustawy republikańskie dotyczące szkolnictwa wyższego. Każdy wydział ma także statut oparty na ustawie republikańskiej. Na każdym uniwersytecie istnieje stowarzyszenie profesorów i organizacja studencka.

W każdej republice ludowej czynna jest szkoła leśna na poziomie średnim. Nauka w szkole leśnej trwa cztery lata. Kończący szkołę otrzymuje tytuł technika leśnego. W R. L. Słowenii, Chorwacji oraz Bośni i Hercegowinie istnieją także szkoły średnie dla techników przemysłu drzewnego. W celu kształcenia niższej służby leśnej (dozorców leśnych)¹⁾ w każdej republice ludowej istnieje specjalna szkoła. Nauka trwa tam 1 do 2 lat. Szkoły tego typu (niższe i średnie) są wyposażone w małe pracownie, szkółki itp. Nauczycielami w tych szkołach są z reguły inżynierowie leśnicy.

Po dwóch latach służby terenowej technicy leśni są obowiązani zdawać egzamin państwowy. Strażnicy leśni nie podlegają temu obowiązkowi.

¹⁾ Są to tzw. „lugarzy“, odpowiadający mniej więcej pojęciu naszych gajowych. Zadaniem „lugara“ jest pilnowanie lasu i zwierzyny przed defraudantami, złodziejami, kłusownikami itp. Nie wykonuje on żadnych funkcji gospodarczych. Ponadto jedynie „lugarzy“ są umundurowani i uzbrojeni. Pozostali pracownicy gospodarstw leśnych (leśniczowie, nadleśniczowie itp.) nie mają tych atrybutów władzy, gdyż nadleśnictwa są przedsiębiorstwami, a nie organem administracji (Przyp. Red.).

Badania i doświadczenia leśne mają w Jugosławii dłuższą tradycję. Poza tym brak jednak było ciągłości z powodu obcych okupacji w przeszłości: austro-węgierskiej, tureckiej, niemieckiej i in.

Wielu botaników i dendrologów już przed pierwszą wojną światową prowadziło studia z zakresu flory leśnej, krasu dynarskiego i innych zagadnień leśnych. Do bardziej znanych badaczy należą: P a n ċ i c, A d a m o w v i ć, C v i j i ć, K o š a n i n, M a l y i inni.

Bardziej systematyczne badania zostały zorganizowane dopiero po pierwszej wojnie światowej w nowopowstałym państwie Jugosłowiańskim. W 1922 r. utworzono pierwszy instytut badań i doświadczeń leśnych na uniwersytecie w Zagrzebiu. Najbardziej znanymi badaczami tego okresu byli profesorowie: L e v a k o v i ć (dendrometria), P e t r a ć i ć (hodowla lasu), Š k o r i ć (fitopatologia), U g r e n o v i ć (technologia leśna). W chwili obecnej prof. U g r e n o v i ć jest pierwszym u nas leśnikiem, będącym członkiem Jugosłowiańskiej Akademii Nauki i Sztuki w Zagrzebiu.¹⁾

Uniwersytet belgradzki w okresie międzywojennym nie miał oddzielnego instytutu do badań i doświadczalnictwa leśnego. Pracownie wydziału rolno-leśnego były jednak przygotowane do prowadzenia badań dla potrzeb praktyki i nauki leśnictwa. Najbardziej znanymi tego okresu byli profesorowie: G r a d o j e v i ć (entomologii) D j o r d j e v i ć (botaniki leśnej) S t e b u t (gleboznawstwa), J o s i f o v i ć (fitopatologii).

Kilku profesorów innych wydziałów (w zasadzie z wydziału nauk ścisłych) zajmowało się leśnymi badaniami fitocenologicznymi, na przykład profesorowie botanicy H o r v a t (Zagrzeb), H o r v a t i ć (Ljubljana), K o š a n i n (Belgrad) i inni.

Należy zaznaczyć, że wszystkie laboratoria i biblioteka wydziału rolno-leśnego w Belgradzie zostały podczas drugiej wojny światowej całkowicie przez okupanta spalone.

Po wyzwoleniu badania i doświadczenia leśne zostały podobnie jak w wielu krajach świata zorganizowane bardziej systematycznie i gruntownie. Obecnie badania leśne są prowadzone w oddziałach leśnych na uniwersytetach lub w specjalnych instytutach leśnych zarządzanych przez administrację leśną każdej republiki ludowej.

Profesorowie i ich współpracownicy pracują naukowo w laboratoriach, lasach szkolnych lub innych obiektach leśnych kraju.

Ważniejsze badania dotyczą: fitocenologii (profesorowie — H o r v a t, E m, J a n o v i ć, F u k a r e k), hodowli lasu (profesorowie A n i ć, Š a f a r, A l i k a l v i ć, B o r u š e v a c), entomologii (profesorowie Ž i v o j i n o v i ć, K o v a ć e v i ć, K a r a m a n), melioracji potoków (R o s i ć, R a j n e r), technologii leśnej (U g r e n o v i ć, H o r v a t, K n e ž e v i ć, P e j o s k i).

¹⁾ Profesor dr Aleksander Ugrenović zmarł 18 września 1958 r., jak o tym^{ym} powiadomiliśmy w „Sylwanie“, z. 12 z 1958 r.

Specjalne instytuty do badań i doświadczalnictwa leśnego znajdują się w każdej republice ludowej (z wyjątkiem R. L. Czarnogóry).

W R. L. Słowenii w Ljubljanie istnieje instytut badań leśnych i technologii drewna. Instytut ten mieści się w malowniczo położonym budynku, otoczonym parkiem leśnym. Pracownie jego są dobrze zaopatrzone w aparaturę, sprzęt i obsadzone przez kwalifikowanych pracowników.

W R. L. Chorwacji w Zagrzebiu jest instytut badań leśnych i gospodarki łowieckiej oraz instytut technologii drewna wyposażony częściowo przy pomocy FAO. W R. L. Bośni i Hercegowinie istnieje instytut badań leśnych i technologii drewna w Sarajewie. W R. L. Serbii w Belgradzie znajduje się instytut badań i doświadczalnictwa leśnego. Podobny instytut istnieje w R. L. Macedonii w Skopje.

Schemat organizacyjny instytutu na przykładzie instytutu w Sarajewie jest następujący:

- a) wydział administracyjny i budżetowy,
- b) wydział hodowli i melioracji lasu,
- c) wydział ochrony lasu,
- d) wydział użytkowania lasu,
- e) wydział technologii drewna,
- f) biblioteka oraz wydział dokumentacji i rozpowszechniania prac.

Instytut sarajewski posiada ponadto pięć stacji terenowych. Ogólna liczba pracowników wynosi 51, w tym 13 inżynierów i 12 techników.

Instytut leśny w Skopje jest bardziej nastawiony na zagadnienia czysto leśne, np. melioracja nieużytków, badania fitocenologiczne, tworzenie osłon wiatrochronnych, badania gleboznawcze itd. Ogólna liczba pracowników wynosi 41 (włączając pracowników terenowych pięciu stacji), w tym 10 inżynierów.

Niektóre zagadnienia fitocenologii i dendrologii są opracowywane przez instytuty ekologii akademii nauk w Belgradzie i Zagrzebiu.

Współpraca między profesorami uniwersytetów i instytutów leśnych jest na ogół dobra. Istnieje tendencja do pogłębienia tej współpracy w przyszłości.

WYDAWNICTWA LEŚNE

W zakresie wydawnictw leśnych można po wyzwoleniu stwierdzić duży postęp. Przed drugą wojną światową (w okresie międzywojennym) mieliśmy tylko dwa czasopisma leśne i jeden rocznik instytutu leśnego przy wydziale rolno-leśnym w Zagrzebiu. Obecnie wydawnictw tych jest znacznie więcej i obejmują one wydawnictwa republikańskich stowarzyszeń leśnych i przemysłu drzewnego oraz wydawnictwa uniwersytetów i instytutów leśnych.

Wydawnictwa stowarzyszeń mają charakter czasopism leśnych lub przemysłu drzewnego. Czasopisma te są miesięcznikami lub dwumiesięcznikami. Są to:

- 1) „Šumarski list“ („Przegląd leśny“), organ stowarzyszenia inżynierów i techników leśnictwa i przemysłu drzewnego R. L. Chorwacji w Zagrzebiu; czasopismo to cieszy się dobrą opinią wśród leśników i jest jednym ze starszych pism w Jugosławii (wychodzi od 1876 r.),

- 2) „Gozdarski list“ („Przegląd leśny“) organ stowarzyszenia leśnego R. L. Słowenii w Ljublanie;
- 3) „Narodni šumar“ („Leśnik narodowy“) organ stowarzyszenia leśnego R. L. Bośni i Hercegowiny w Sarajewie;
- 4) „Šumarstvo“ („Leśnictwo“), organ stowarzyszenia leśnego R. L. Serbii w Belgradzie;
- 5) „Šumarski pregled“ („Przegląd leśny“), organ stowarzyszenia leśnego R. L. Macedonii w Skopje;
- 6) „Topola“ („Topola“), organ Krajowej Komisji Topolowej w Belgradzie.

Problemy przemysłu drzewnego omawiane są w następujących czasopismach:

- 1) „Les“ („Drewno“), organ stowarzyszenia inżynierów i techników leśnictwa i przemysłu drzewnego R. L. Słowenii w Ljublanie;
- 2) „Drvna industrija“ („Przemysł drzewny“) redagowany przez Instytut Drzewny w Zagrzebiu;
- 3) „Drvarski glasnik“ („Echo przemysłu drzewnego“), organ wydziału drzewnictwa Eksportowej Izby Handlowej, ukazujący się dwa razy w miesiącu.

Wszystkie artykuły publikowane w tych czasopismach są w zasadzie streszczane w bardziej rozpowszechnionych językach (angielskim, francuskim, niemieckim).

Stowarzyszenia leśne wydają ponadto broszury i książki poświęcone specjalnym zagadnieniom gospodarstwa leśnego i przemysłu drzewnego.

Wydawnictwa uniwersytetów i instytutów leśnych prawie zawsze ukazują się w formie roczników. W rocznikach tych zamieszczane są prace naukowe profesorów, asystentów i ich współpracowników. Roczniki służą do wymiany z uniwersytetami i instytutami zagranicznymi. W chwili obecnej instytut leksykograficzny w Zagrzebiu wydaje encyklopedię leśną w dwóch tomach.

Studenci przygotowujący się do egzaminów posługują się specjalnymi podręcznikami lub skryptami (powielanymi wykładami profesorów).

Mamy nadzieję, że w przyszłości kontakt między naszymi wydziałami i leśnikami polskimi będzie szerszy, przyczyniając się do pomyślnego rozwoju naszych gospodarstw leśnych i umocnienia przyjaźni naszych socjalistycznych krajów.

Praca wpłynęła do Komitetu Redakcyjnego 25 czerwca 1958 r.